ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Дячук Валентини Іванівни «Формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності»,подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Представлена на розгляд дисертація Дячук Валентини Іванівни «Формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності» досить актуальна, оскільки, сьогодні, коли наше суспільство декларує намагання виходу на нові життєві стандарти, нову сучасну європейську систему ціннісних орієнтацій молодого покоління, у всій своїй складності постає питання про реальні механізми та методики формування життєвої компетентності особистості. Особливо це стосується, на наш погляд, юнаків та дівчат. Адже саме вони в недалекому майбутньому візьмуть на себе весь тягар відповідальності за майбутнє народу України, його добробут, його духовне здоров'я.

Концептуальні зміни освітньої парадигми в Україні визначають нову мету, завдання та результат виховання молоді , на які націлюють нормативні та державні документи про освіту: Національна програма «Діти України», Національна Доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Закон України «Про освіту», Програма «Основні орієнтири виховання учнів 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді та ін..

Актуальність дослідження визначається, також, наявністю суперечностей, які потребують розв’язання, зокрема між:

– об’єктивними потребами українського суспільства у високому рівні життєвої компетентності випускників закладів загальної середньої освіти як визначальної особистісно-суспільної якості і недостатнім рівнем розробленості теоретико-методичних основ її формування;

– значним освітнім потенціалом позаурочної діяльності у формуванні життєвої компетентності старшокласників і непослідовністю та фрагментарністю його використання у професійній діяльності педагогів;

– запитом освітньої галузі на обґрунтування сучасних педагогічних технологій формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності і недостатньою розробленістю організаційно-педагогічних умов зазначеного вище освітнього процесу.

Недостатня розробленість зазначеної проблеми, її актуальність, теоретичне і практичне значення, необхідність вирішення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження.

В.І. Дячук ставить за мету на основі узагальнення теоретичних положень дослідження та вивчення виховної практики закладів загальної середньої освіти обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності.

Дисертаційне дослідження виконувалося у контексті реалізації дослідно-експериментальної роботи «Інтегрована особистісно-орієнтована технологія в дошкільному навчальному закладі та середній загальноосвітній школі І ступеня» (Наказ МОН України № 27 від 20.01.2003 р.). Тема дослідження затверджена вченою радою Південнослов'янського інституту Київського славістичного університету (протокол №10 /01–02 від 20.06.2002 р.), узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 52-а від 30.01.2003 р.).

На основі критичного аналізу різних підходів до розв'язання проблеми вивчення зарубіжного освітнього досвіду, дисертантка окреслила коло важливих питань, які допоки не знайшли наукового розв'язання, що й дало їй можливість визначити теоретичні засади дослідження, правильно сформулювати його об'єкт, предмет та завдання. Якщо вести мову про структуру дисертації, то вона концептуально оправдана і включає в себе вступ, три розділи, висновки до розділів, висновки та список використаних джерел, додатки.

Слід відзначити високий рівень наукової новизни одержаних результатів дисертації. Вперше теоретично обґрунтовано та впроваджено організаційно-педагогічні умови формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності (забезпечення безперервності та наступності процесу

формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності засобами управлінського проектування внутрішніх та залучення зовнішніх освітніх ресурсів; упровадження акмеологічних технологій у процес організації позаурочної діяльності старшокласників; оптимізація змістової та процесуальної складових позаурочної діяльності старшокласників на основі праксеологічного підходу); виокремлено систему критеріїв (мотиваційний, когнітивний, аксіологічний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний), показників і рівнів (високий, середній, низький) сформованості життєвої компетентності старшокласників.

Уточнено зміст понять: «життєва компетентність старшокласника» (цілісне інтегративне особистісне утворення, яке характеризується здатністю старшокласника успішно діяти в різних життєвих ситуаціях на основі сформованих знань, умінь, навичок, соціального досвіду, життєвих цінностей та усвідомлення своєї діяльності і самого себе як її суб'єкта), «формування життєвої компетентності старшокласника» (створення педагогічно доцільного освітнього середовища, яке забезпечує здобуття знань, умінь, навичок, соціального досвіду, усвідомлення своєї діяльності і самого себе як її суб'єкта, необхідних для успішної життєдіяльності в суспільстві та здійснення власного проекту життя), «позаурочна діяльність» (педагогічно організоване у позаурочний час діяльнісно-орієнтоване освітнє середовище, спрямоване на формування життєвої компетентності особистості засобами активізації соціальних, інтелектуальних інтересів, громадянської відповідальності, правової самосвідомості, життєдіяльності в нових суспільних умовах, власних ініціатив, набуття соціального досвіду, життєтворчих навичок, здійснення свідомого життєвого вибору та прийняття відповідальних рішень).

Подальшого розвитку набули зміст, форми і методи формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності.

Робота має суттєве практичне значення, що полягає в розробці та ефективному впровадженні в практику закладів середньої освіти діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості життєвої компетентності старшокласників; методичного посібника «Теорія та практика формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності», який може

бути використаний класними керівниками, педагогами-організаторами, керівниками гуртків, практичними психологами, заступниками директорів шкіл із виховної роботи, вчителями-предметниками.

Проведений констатувальний етап педагогічного експерименту з використанням різноманітних діагностичних методик, що відповідають визначеним критеріям (мотиваційний ,аксіологічний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний) і показникам для дослідження рівнів сформованості життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності, дозволив визначити рівні сформованості досліджуваного особистісного утворення: високий,середній та низький.

Отримані під час констатувального експерименту матеріали та їх аналіз дозволили виявити В.І. Дячук, що процес формування життєво компетентної особистості випускника школи вимагає педагогічної дієздатності системи позаурочної роботи, як єдність цілей, принципів, змісту, форм і методів виховних впливів. Зроблено висновок, що провідною ідеєю організації й здійснення позаурочної діяльності старшокласника з метою формування їхньої життєвої компетентності є педагогічна інтеграція всіх виховних ресурсів соціуму.

Проведений констатувальний етап експерименту, зроблені за його результатами висновки, стали передумовою для обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності. Констатувальний та формувальний етапи експерименту проведені нею коректно, вони співвідносяться між собою, що дає можливість порівняння результатів, отриманих у контрольних та експериментальних групах.

Дуже прискіпливо, що можна бачити з тексту дисертації, ставилась дослідниця до тлумачення отриманих результатів. Таблиці, діаграми і графіки дають наочну картину динаміки зміни рівня сформованості життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності під час експериментальної роботи.

В.І. Дячук перероблений значний обсяг наукової літератури з філософії, соціології, культурології, психології, педагогіки, що свідчить про його наукову

ерудицію, кругозір, вільне володіння матеріалом, що торкається до проблеми дослідження.

Публікації авторки та автореферат повністю відображають основні положення й висновки дисертації, які опубліковано у 17 (14 одноосібних) публікаціях, з яких 6 відображають основні наукові результати дисертації, 9 апробаційного характеру, 2 – додатково висвітлюють наукові результати. Кількість та обсяг опублікованих праць переконує в належній апробації та впровадженні основних результатів дослідження.

Основні положення дисертації пройшли широке обговорення на науково-практичних конференціях міжнародного, всеукраїнського та регіональних рівнів. Вірогідність експериментальних даних забезпечується використанням сучасних засобів і методик проведення дослідження. Положення, що покладено в основу дисертації, підкріплюються статистичними даними.

Описаний механізм педагогічного експерименту, який побудовано традиційно, але від того його результати не стають менш об’єктивними та ґрунтовними. На всіх етапах дослідної роботи дисертантка показала себе як зрілий, ерудований, з широким кругозором науковець, що має своє бачення рішення проблеми формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності. У цілому зміст і структура поданої до захисту дисертації В.І. Дячук відповідають меті дослідження і підпорядкованим завданням її досягнення. Винесені на захист положення переконливо обґрунтовані на сторінках дисертації.

Загальна позитивна оцінка дисертаційної роботи сформувалася з урахуванням і деяких питань, на які треба звернути увагу:

1.На нашу думку, мета дослідження сформульована не досить коректно, оскільки, відповідно до Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», чинного з 10.03.2017 р., мета дослідження повинна практично повторювати назву роботи з позначенням кінцевої цільової установки, включати об‘єкт дослідження, метод або методику, яка допомогла здобувачеві виконати певне наукове завдання або розв‘язати певну проблему. До того ж, зміст четвертого завдання дослідження визначено

ідентично.

2.У п. 3.1. дослідження зазначено, що на основі аналізу психолого-педагогічної літератури та результатів констатувального етапу педагогічного експерименту розроблено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності: забезпечення безперервності та наступності процесу формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності засобами управлінського проектування внутрішніх та залучення зовнішніх освітніх ресурсів; упровадження акмеологічних технологій у процес організації позаурочної діяльності старшокласників; оптимізація змістовної та процесуальної складових позаурочної діяльності старшокласників на основі впровадження праксеологічного підходу(стор.145). У п.3.2. представлені результати впровадження цих умов у практичну діяльність. Зокрема, на стор. 171 зазначено, що на основі функціонального підходу до процесу формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності конкретизовано у змісті організаційно-педагогічних умов такі організаційні умови: управлінські, матеріально-технічн,і кадрові. Однак, не досить зрозуміло, яким чином відбувався процес конкретизації умов, з якою метою та як перевірялась їх ефективність у процесі формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності.

3.Робота В.І.Дячук вносить у сучасну педагогіку нові положення. Передусім, це пов’язано з теоретичним обґрунтуванням та впровадженням організаційно-педагогічних умов формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності. Зокрема, перша умова: забезпечення безперервності та наступності процесу формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності засобами управлінського проектування внутрішніх та залучення зовнішніх освітніх ресурсів.

З метою перевірки першої організаційно-педагогічної умови (стор. 146) протягом 2004–2015 років проведено формувальний експеримент. Тому, не зовсім зрозуміло, чому констатувальний етап експерименту розпочався з вересня 2015 року по грудень 2015 року (стор. 89).

4.Як зазначено у дослідженні: «Ефективним освітнім ресурсом формування основ життєвої компетентності здобувачів освіти І-ого ступеня ЕГ є впровадження педагогами ЕЗЗСО у позаурочну діяльність моделей авторської технології професора С. Якименко, а саме: загально-світоглядної моделі і моделі життєвої компетентності молодшого школяра(стор.147). На якому етапі дослідження здійснювалось дане впровадження. На нашу думку, було б доцільним, представити свою модель формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності, що тільки б, збагатило зміст наукового дослідження.

5.Результати формувального етапу дослідно-експериментальної роботи дали підстави зробити В.І. Дячук педагогічні висновки щодо впливу впровадження моделі життєвої компетентності молодшого школяра на формування компонентів життєвої компетентності здобувачів початкової освіти. Однак, не зрозуміло,якщо в експерименті взяли участь учні 10-11 класів, яким чином дані висновки стосуються проблеми дослідження «Формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності» (стор.89).

6. На констатувальному етапі були визначені експериментальна (ЕГ) і контрольна групи (КГ) старшокласників: в ЕГ увійшли 150 учнів Миколаївських закладів загальної середньої освіти № 50, № 20, № 30, № 56, у КГ – 150 старшокласників закладів загальної середньої освіти №3 м. Гнівань Тиврійського району Вінницької обл., Черкаського закладу загальної середньої освіти № 4, навчально-виховного комплексу № 6 м. Хмельницький. Однак, загальна кількість старшокласників визначена як 360 осіб (стор.89). Не зрозуміло, куди поділись 60 старшокласників у ході експерименту. До того ж, не дуже зрозуміло, на якій підставі відбувався розподіл старшокласників на контрольні та експериментальні групи.

7.На наш погляд, подана автором методика проведення констатувального експерименту занадто стисла і не достатньо відбиває всі аспекти розв’язаних у дисертації наукових завдань. Зокрема, не достатньо змістовно, представлені результати проведення діагностики професійної готовності педагогів з формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності.

8.3 метою проведення оцінки результативності позаурочної діяльності старшокласників розроблена відповідна система моніторингу, зміст якої представлено в таблиці 2.4.) (стор.92). У графі «Оцінка ефективності за напрямами позаурочної діяльності» формою презентації визначено карта досягнень (узагальнення індивідуальних результатів старшокласників в рамках одного напряму позаурочної діяльності). Не досить зрозуміло, на якому етапі використовувалась дана система моніторингу, яка кількість старшокласників мали дані картки, оскільки не наведені ні які результати.

Висловлені зауваження і побажання носять скоріше дискусійний характер і не впливають на загальне позитивне враження від дисертації В.І. Дячук.

У цілому є всі підстави зробити загальний висновок, що дисертація Дячук Валентини Іванівни «Формування життєвої компетентності старшокласників у позаурочній діяльності»є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну, має практичну значущість, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор Дячук Валентина Іванівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики
технологічної освіти
Криворізького державного
педагогічного університету В. А. Яковлєва

Підпис В. А. Яковлєва
ЗАСВІДЧУЮ:
Учений секретар
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Терещенко В. І.
«11» 03 2019 р.